

Gästredaktörerna har ordet!

Barndom, ungdom, kultur och lärande

Nils Hammarén & Anette Hellman

Detta nummer av *Educare* handlar om meningsskapande och maktdimensioner i barns och ungas vardagsliv i och utanför utbildningsinstitutioner. Ämnena i artiklarna spänner över ett vitt kunskaps- och teorifält. De avhandlar såväl normalitetsskapanden i barns och ungas praktiker, som läroprocesser och institutionella villkor i skolan och på fritidshemmet. I denna inledning kommer vi först att översiktligt beröra vissa centrala områden i numret, för att därefter redogöra specifikt för numrets olika bidrag.

Det samtida samhället präglas av omfattande strukturella, sociala och kulturella förändringar. Det handlar dels om globala förändringar, dels om lokala förhandlingar av globala strömningar och diskurser i människors vardagsliv. Konstruktionen av barn- och ungdom kan idag inte förstås bortom dess materialisering på en global marknad (Nayak & Kehily, 2013). Globaliseringsprocessens effekter i form av till exempel konsumtionskulturens framväxt, nya tekniker och en global mediamarknad är väsentliga för att förstå konstruktionen av den samtida barn- och ungdomen. Unga människor möter alltså idag ett snabbt föränderligt samhälle, filtrerat genom en aldrig sinande ström av informationskanaler. En central förändring i unga människors liv är till exempel inträdet av nya medier. Barns och ungdomars ökade användning av digitala och sociala medier har gjort dem till mer aktiva deltagare i och skapare av offentligheten. Via den nya tekniken uppstår nya former av interaktion och unga människor kan på virala arenor skapa relationer och odla och omförhandla identiteter. Även om den nya tekniken för med sig farhågor, inte minst från vuxensamhället, och också problem i form av näthat, mobbning och stress, lyfts i debatten också potentialen med de nya medierna. Via dessa kan unga människors kreativitet stimuleras, lärande utvecklas och samhälleligt

deltagande öka (Jenkins, 2006; Johansson, Lindgren & Hellman, 2013). Ett annat exempel på globalisering är ett ökat internationellt fokus på performativitet och dokumentation i skolan där resultat från olika länder jämförs. Vi ser också ett skifte i nationella läroplaner mot ett ökat fokus på kunskap, lärande och kompetens där omsorgen ges en alltmer tydlig roll (Hellman, 2015). Dessa förändringar verkar på så vis i institutioner liksom i policy riktad till skola och lärarutbildning och skapar villkor som påverkar såväl personal som barn och ungdomar i skola och fritidshem.

En konsekvens av globaliseringen är dess effekter på unga människors uppväxtvillkor och subjektpositioner. Genom att unga människors lokalt levda liv i allt högre grad filtreras genom och influeras av händelser som äger rum på andra platser i världen och på nätet förenas det lokala och det globala i *glokala* identiteter (Robertson, 2012). Inte minst populärkulturens hybrida karaktär, omspännande utbredning och sprängkraft är ett påtagligt tecken på det (Hatayama, 2009). Möjligheterna att separera det lokala och det globala ifrån varandra blir allt svårare, vilket exempelvis blir tydligt i den samtida storstaden (Johansson, Lindgren & Hellman, 2013). Globala, nationella och lokala händelsekedjor har frambringat platser i staden där människor från många olika delar av världen och med olika sociala och kulturella positioner samexisterar, byter erfarenheter och influeras av varandras livsstilar. Staden har också blivit alltmer segregerad och uppdelad, och adressen där du bor har i högre grad kommit att bli avgörande för dina framtidsmöjligheter avseende utbildning, bostadsstandard, ekonomi och jobb (Sernhede & Johansson, 2006; Hammarén, 2010). Trots att människor lever i samma stad, kan deras liv te sig helt olika på grund av skilda ekonomiska och sociala utgångspunkter. Segregationsmönster som tidigare var baserad på klass har också i större utsträckning kompletterats med ytterligare en aspekt: etnicitet/”ras”. Boendesegregationen har alltmer rasifierats (Sernhede, 2011).

Skolan är en del av denna process och är med och formar barns och ungdomars uppväxtvillkor. Den spelar en avgörande roll i barns och ungdomars liv och påverkas av politik, övergripande samhällsförändringar och omvärldshändelser. Med stadens segregation följer också skolans segregation. Skolor blir i allt högre

grad uppdelade i A- respektive B-lag. Platsen skolan är lokaliserad på, utbildningsinriktningen samt inte minst andelen elever i skolan med ”utländsk bakgrund” är alla faktorer som påverkar skolans status (Bunar, 2010; Johansson & Hammarén, 2011). Införandet av det fria skolvalet har också medverkat till en ökad konkurrens mellan skolorna, vilket bidragit till att skolans rykte har fått en allt större betydelse. Det har skapat en situation där skolan i större utsträckning är upptagen av att odla, vårda och stärka sitt varumärke för att locka fler elever (Lunneblad, 2011). Skolans tidigare funktion att kompensera för sociala, ekonomiska och kulturella skillnader har dessutom i hög grad försvagats (Sernhede, 2011). Fler ungdomar än tidigare går ut skolan med ofullständiga betyg, alltfler står utanför arbetsmarknaden och skillnaderna mellan de som har och inte har ökar.

Likaså spelar förändrade könsstrukturer roll för unga människors subjektpositioner samt möjligheter och villkor i samhället. Även om till exempel flickors och unga kvinnors positioner flyttats fram som ett resultat av bland annat de senaste årtiondenas jämställdhetssträvanden, finns fortfarande mönster som pekar på hur maskulinitet görs till norm inom till exempel skola, idrott eller populärkultur (Wernersson, 2009; Björck, 2011; Grahn, 2015). Det är komplexa könsmonster som kommer till uttryck. För det första finns i Sverige starka diskurser om vikten av att betona jämställdhet vilket kommer till uttryck i praktiken men också i till exempel nationella policydokument där pedagoger har i uppdrag att motverka stereotypa föreställningar om kön (Skolverket, 2011). Samtidigt finns starka motdiskurser som markerar vikten av att människor uppträder på skilda, könsstereotypa vis i enlighet med föreställningar om hur man borde vara som ”typisk” flicka/tjej/kvinna eller pojke/kille/man (Hellman, 2011). Denna komplexitet är inte enbart begränsad till normer om kön utan berör även diskurser avseende till exempel klass, etnicitet och ålder. Samtidigt som vi ser en förändring, finns alltså sega strukturer och föreställningar som betonar stabilitet och bromsar jämlikhetssträvanden.

Varför då ett temanummer med fokus på meningsskapande och maktdimensioner i barns och ungas vardagsliv? Att vi skriver detta nummer handlar *för det första* om att vi vill lyfta fram den *förhandling* av normer som sker i barns och ungas vardagsliv samt i institutioner som omger dem. Forskning om barndom och

ungdom – kondenserad i det tvärvetenskapliga ämnet barn- och ungdomsvetenskap – är ett fält inspirerat av insikter från exempelvis sociologi, psykologi, pedagogik, socialt arbete, genusvetenskap och kulturstudier. Forskningen berör kunskaper om barn och ungdomar – i och utanför samhällets institutioner – deras uppväxtvillkor, livsvärldar, vardagsliv, lärande och identitetsskapande. Av tradition har utvecklingspsykologin varit ett framträdande perspektiv med sitt fokus på barns och ungdomars utveckling i relation till ålder samt fysisk och kognitiv förmåga. Progressionen från barn till ungdom involverar här barnet i en utvecklingsprocess där olika steg alltmer mejslar fram en självständig och rationell individ. Flera discipliner har dock kommit att problematisera ett ensidigt utvecklingspsykologiskt fokus och utvecklat forskningsfältet mot en tydligare samhällsnivå. Frågor om maktrelationer, segregation, klass, etnicitet och kön har blivit mer centrala samt hur barn och ungdomar lär sig att bli medlemmar i ett samhälle präglad av snabba förändringar. En rad kritiska vetenskapliga perspektiv som poststrukturalistisk feminism, postkolonial teori och queerteori har också kommit att bidra med en relativisering av synen på kunskap och en betoning av dynamiska förändringsprocesser. Barns och ungdomars eventuella omogenhet och fysiska ”litenhet” kan visserligen inte sägas vara oavhängig biologiska och utvecklingspsykologiska utgångspunkter, men hur dessa omständigheter ges mening och därmed får konsekvenser i levtt liv är en kulturell produkt inbäddad i samhälleliga maktrelationer (James & Prout, 1997). Barn och ungdomar är i detta perspektiv situerade i en specifik, och av maktasymmetrier avhängig, samhällelig kontext. Det är en viktig utgångspunkt i detta nummer av Educare.

För det andra vill vi föra en diskussion om hur kategorier såsom barndom och ungdom konstrueras. Ungdomsforskningen har sedan 1960-talets England och framåt utvecklats till ett omfattande tvärvetenskapligt forskningsfält, medan barndomsforskningen har en något kortare historia (Hall & Jeffersson, 1975/2006; Corsaro, 1985). Det är först under de senaste decennierna som barndomsstudier och intresset för barndom som konstruktion etablerats. Barndom har därmed alltmer kommit att bli ett centralt teoretiskt begrepp som skänkt en viss status åt barn som grupp som tidigare ofta marginaliserats (Corsaro, 1985; James & Prout, 1997; Lee, 2005). Införandet av till exempel begreppsparet ”beings” och ”becomings” har synliggjort hur

barn konstrueras som icke fullvärdiga individer – ”human becomings” – vilka får sitt värde som ”human beings” först i framtiden.

Trots att ungdomar ibland betraktas som barn, tillskrivs kategorierna inte sällan skilda betydelser. Barndom associeras ofta med oskuldskraft, skyddslöshet, omognad och naturlighet, medan ungdom återkommande skrivs fram som en markör förknippad med fara och brist på kontroll. Studier visar dock att distinktionen mellan och definitionerna av barndom och ungdom är högst kontextuell (Alanen, 2001; Johansson, 2005). Barn kan också förstås som till exempel ondskefulla, fantasifulla eller kompetenta och ungdomar som vackra eller experimentella samtidsuttolkare. Unga människor kan i ett sammanhang betraktas som barn för att i nästa förstås som ungdomar. I exempelvis en studie om ungdomars rädsla för brott visar Nayak (2003) hur unga människor i välmående villaförorter skrivs fram som barn i behov av skydd, medan de som är i samma ålder och bor i innerstan eller utsatta områden beskrivs vara ”farliga ungdomar”. Studier pekar också på att detta inte minst gäller om de unga människorna är pojkar och har ”utländsk bakgrund” (Sernhede, 2007; Jonsson, 2007). För att förstå hur barn- och ungdom som kategorier konstrueras och etableras behöver kontextuellt relevanta kategorier såsom exempelvis kön, klass, etnicitet och plats, fogas till diskussionen.

Det är alltså centralt att lyfta fram kategorierna barndom och ungdom som *intersektionella tids- och platsavhängiga* konstruktioner i ständigt görande (Nayak & Kehily, 2013). Väsentligt här är att sätta sökljuset på frågor som behandlar människors inordnande i, reproduktion av samt motstånd mot maktasymmetrier och exkludering relaterad till exempelvis klass, kön och etnicitet. Hur olika kategoriseringar inverkar på varandra, förändras, och har effekter på subjekspositioner, lärande samt maktrelationer är av central vikt i flera av de bidrag som presenteras i detta nummer av Educare. Via studier och analyser av hur makten filtreras, reproduceras och förändras i och genom sociala positioner, kan vi alltså söka redskap för att förstå hur människors lärande och meningsskapande påverkas av vilka subjekspositioner (såsom ungdom, barn, vuxen, kvinna, flicka, man, pojke etc.) de tillskrivs och hur de själva förhandlar dessa. Johansson (2005) påpekar vikten av att analysera de processer och förhandlingar där förståelser av dessa kategorier görs, vilket är en utgångspunkt för några av bidragen i detta nummer av Educare. Det är, menar Johansson, genom aktiv

handling man placerar in sig själv eller andra i en viss (ålders)ordning och barn och ungas egen förhandling kring inkludering, exkludering och normalitet blir därmed centralt att följa.

För det tredje vill vi diskutera hur normer om vuxenhet och ålder påverkar såväl barndoms- och ungdomsforskningen som barn och ungdomar. Det som kanske främst förenar kategorierna barndom och ungdom är deras särskiljande från den normerande kategorin vuxen(het). Inom ramen för kritiska teoretiska perspektiv har fält som till exempel *kritiska studier av män och maskulinitet*, *kritiska vithetsstudier*, *queer-teori* och *crip-teori* etablerats. Dessa perspektiv syftar till att synliggöra och problematisera normerande strukturer avseende kön, ”ras”, sexualitet och funktionalitet. En central utgångspunkt i dessa fält är att studera hur en tänkt avvikelse och norm förutsätter och gör varandra. Fokus flyttas från studiet av det ”avvikande” till hur något har kommit att konstrueras som avvikande. Det är symptomatiskt att det ännu inte finns något etablerat fält av *kritiska ålders-* eller *vuxenhetsstudier* (se t.ex. Sundhall, 2012). Det aktualiserar hur osynlig ålder som maktordning är samt hur vuxenhet naturaliseras. Barn- och ungdom görs därmed, relativt oproblematiserat, åldersmässigt särskilda. Genom detta nummer av *Educare* vill vi bidra till en debatt om vad som görs till norm i barn och ungas vardagsliv. Vi vill också peka på de förhandlingar och förskjutningar som sker då barn, unga och vuxna förhandlar normer om hur man borde vara som till exempel barn, flicka, pojke eller som professionell lärare.

Bidragen i detta nummer:

Som vi inledningsvis nämnde spänner artiklarna i detta nummer av *Educare* över flera ämnen och teoretiska ingångar. Gemensamt är dock att övervägande delen av texterna behandlar hur maktordningar såsom genus, sexualitet, klass, yrkesstatus, etnicitet och/eller ålder kommer till uttryck och förhandlas i barns och ungas praktiker och/eller i institutionella sammanhang.

I den inledande artikeln *Bandformering och genus på 2010-talet: Förändrade villkor för att spela i band?* diskuterar Cecilia Wallerstedt, Cecilia Björck och Annika Bergviken Rensfeldt villkor för unga att formera sig i rock- och popband. Författarna pekar på tre områden som under senare tid vuxit fram vad gäller att spela och formera sig i band,

som alla kommer ur diskursen att ”alla kan”. För det första får rock- och popband idag support genom formell musikutbildning, för det andra har digitaliseringen möjligen öppnat upp för fler att lära sig spela och för det tredje har jämställdhetsdiskurser som handlar om att tjejer ska ”ta plats” och ”bli hörda” också manifesterats inom musikområdet. Data består av en case study av fem 13-åriga tjejer som spelar i ett band, liksom av videoobservationer och fältanteckningar ifrån konserter, repetitioner och sociala medier. Genom att använda begrepp ifrån feministiskt poststrukturalistisk teoribildning, analyserar författarna hur subjektpositionen ”bandmedlem” konstrueras. Resultatet visar att subjektpositionen ”bandmedlem” fortfarande är villkorad, inte minst i förhållande till genus, trots att de formella villkoren för bandformering förändrats.

Jennie Sivenbring beskriver sen i artikeln *Man vill skrika ut det över världen, jag kan lika gärna skriva det på Facebook. Ungdomar och vänskap on-line* hur en grupp unga killar och tjejer relaterar till vänskap och interaktion på Facebook. Data producerades genom en fokusgruppsintervju liksom nätografiska observationer av ungdomar som använder Facebook och har analyserats med hjälp av begrepp ifrån Goffman. Resultatet visar att deltagarna använder sociala nätverk såsom Facebook som en arena för att etablera nya såväl som underhålla redan etablerade relationer. Studien visar också att ungdomarnas användning av olika forum – en privat Facebook-grupp respektive individuella Facebook-profiler – skapar skilda villkor för ungdomarnas självframställan och interaktion med en tänkt publik på nätet.

I artikeln *Fritidshemmets vardagspraktik i ett nytt diskursivt landskap* skriver Björn Haglund vidare om traditioner och yrkeskultur i fritidshemmets praktik och menar att dessa skiljer sig ifrån skolans traditionella praktik. Under senare tid har dock fritidshemmets traditioner blivit föremål för förändring sedan styrdokumentet numera riktas mot lärande, elever och utbildning. Fokus i artikeln är hur arbetslaget på ett fritidshem hanterar denna förändring dels i sina relationer med barnen och dels genom att studera vilka aktiviteter de lyfter fram i sitt dagliga arbete i verksamheten. Dataproduktionen som baseras på sex veckors fältarbete med deltagande observationer och walk-and-talk samtal på ett fritidshem, visar att arbetslaget värderar vikten av fri lek samt att genom samtal få barnen att känna sig säkra

och trygga på fritidshemmet. Fortfarande finns alltså en traditionell syn på omsorg, lek och lärande kvar i arbetslagets vardagsarbete, samt ett visst motstånd mot att förändra sina ursprungliga yrkeskulturella utgångspunkter, trots ett skifte i nationella styrdokument mot ett tydligare skol- och lärandefokus i fritidshemmet.

Yrkesidentiteten på fritidshemmet är även i fokus i nästa artikel: ”Att jag kallar mig själv för lärare i fritidshem uppfattar jag skapar en viss provokation”. Om de nya grundlärarna med inriktning mot arbete i fritidshem av Helena Ackesjö, Ulla Karin Nordänger och Per Lindqvist. Författarna diskuterar att den första gruppen grundskollärare med inriktning mot fritidshem utexaminerades 2014 ifrån svenska universitet och vad denna nya lärarroll innebär. Förutom en formell kvalifikation som fritidshemspedagog ger denna utbildning också behörighet att undervisa i ett praktiskt eller estetiskt ämne, vilket gör att pedagogerna måste förhålla sig till och balansera mellan två professionella identiteter. Utifrån enkäter med 40 lärare, före och efter examinationen, finner författarna att lärarna försöker balansera sina ideal och professionella intentioner mot traditionella professionella identiteter och villkor på arbetsmarknaden.

Nästa artikel lämnar fritidshemmet och fokuserar istället på skolan. Jonas Lindbäck, Johannes Lunneblad och Ove Sernhede studerar i artikeln *Skolan och den territoriella stigmatiseringen – Om två skolor i den urbana periferin* två skolor som vid en första anblick tycks ha mycket gemensamt. De är båda belägna i ekonomiskt utsatta områden, de har övervägande del elever med olika etnisk bakgrund och elevernas föräldrars utbildningsnivå är låg. Mot denna bakgrund skulle man kunna anta att skolorna drabbas på samma sätt av territoriell stigmatisering och grannskapseffekter samt uppvisar liknande betygsresultat. Artikeln diskuterar dock ett antal faktorer – skolidentitet, pedagogisk grundsyn, ledarskap, organisation etc. – som förklarar varför denna typ av antaganden inte automatiskt kan göras.

Skolan är också i fokus i artikeln *Från mobboffer till brottsoffer – diskurser kring kränkande behandling i den svenska skolan*. Johannes Lunneblad, Nils Hammarén, Thomas Johansson och Ylva Odenbring diskuterar i den på vilket sätt och i vilka sammanhang kränkande behandling artikuleras i policydokument om social ordning i den svenska skolan. Metodologiskt används diskursanalys och resultatet

visar att kränkande behandling konstitueras som ett ambivalent begrepp, influerat av olika diskurser situerade i skilda kontexter. Författarna visar att artikuleringen av kränkande behandling i policydokument inte kan förstås som ömsesidigt beroende händelser, utan snarare som till viss del oberoende händelser. Artikeln understryker också hur en juridisk diskurs i allt högre grad kommit att influera begreppet kränkande behandling och att tendenser i skolor att behandla kränkande behandling som brott har resulterat i förändrade subjekspositioner där den tidigare mobbade eleven nu i allt högre grad ses som ett brottsoffer.

I *Barnbruden "Thea" – om barnbloggen som utställning och samtidsarena för konstruktioner av barndom* tar sen Natalie Davet utgångspunkt i en påhittad barnblogg, konstruerad av Pan Norway i syfte att motverka barnåktenskap, för att undersöka konstruktioner av barn och barndom i allmänhet och det skandinaviska barnet som "den Andre" i synnerhet. Författaren använder sig av intersektionella analyser av ålder, kön, sexualitet och etnicitet och för en diskussion utifrån text såväl som visualitet om online-konstruktioner av barn och barndom. Barnbloggen presenteras som en global arena med stor politisk såväl som social potential vad gäller dagens starkaste barndomsdiskurs; det kompetenta men sårbara barnet.

Avslutningsvis följer ytterligare en artikel som undersöker hur globala diskurser förhandlas lokalt. I artikeln *Japansk populärkultur bland unga i svensk kontext: Lolitastilen som förhandling om ålder och genus* av Cecilia Björck och Anette Hellman tar författarna avstamp i det ökade intresse för japansk populärkultur som framträder bland unga i Sverige och undersöker genom begreppen genus, ålder och livsschema hur modestilen lolita förhandlas. Data baseras på observationer av konvent för östasiatisk populärkultur samt en fokusgruppsintervju med tjejer och en kille som använder lolitastilen i sin vardag. Resultatet visar att lolitastilen erbjuder möjligheter att utforska en specifik form av feminin flickighet. Detta innebär dock förhandling om ålder, genus och kroppar i offentliga sammanhang, och genom sin användning av en barnlig femininitet kan lolitastilen, sedd ifrån betraktarens blick, generera förlöjliganden. Radikaliteten och provokationen hos lolitastilen tycks ligga i de sätt den utmanar normer om genus, ålder och förväntningar på att "växa upp".

Referenser

- Alanen, Leena (2001). Childhood as a generational condition: children's daily lives in a central Finnish town. I Leena Alanen & Berry Mayall (red.), *Conceptualizing child-adult relations*. London and New York: Routledge/ Falmer press.
- Björck, Cecilia (2011). *Claiming space: Discourses on gender, popular music, and social change*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, Högskolan för scen och musik. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/24290>.
- Bunar, Nihad (2010). Multicultural urban schools in Sweden and their communities: Social predicaments, the power of stigma, and relational dilemmas. *Urban Education*. Juli 2010.
- Corsaro, William A. (1985). *Friendship and peer culture in the early years*. Norwood, NJ: Ablex.
- Hall, Stuart & Jefferson, Tony (red.). (1975/2006). *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. New York: Routledge.
- Hammarén, Nils (2010). Sweden: Being a stranger in the 'people's home'. I Katrine Fangen, Kirsten Fossan & Ferdinand Andreas Mohn (red.), *Inclusion and Exclusion of Young Adult Migrants in Europe. Barriers and Bridges*. Farnham: Ashgate.
- Hellman, Anette (2011). Gender Learning in Preschool Practices. I Niklas Pramling & Ingrid Pramling Samuelsson (red.), *Educational Encounters: Nordic Studies in Early Childhood Didactics*. New York: Springer.
- Hellman, Anette (2015). Big and muscular boys: teaching of normality in pre-school through food and eating. I Simon Brownhill, Jo Warin & Inga Wernersson (red.), *Men, masculinities and teaching in early childhood education*. London and New York: Routledge.
- Hatayama, Hiroaki (2009). The cross-cultural appeal of the characters in Manga and Animé. I Mark I. West (red.), *The Japanification of children's popular culture from Godzilla to Miyazaki*. Lanham Maryland: The Scarecrow Press, Inc.

- Grahn, Karin (2015). Gendered ideals and sport coaching: reflections on the male as the 'centre' of sports in relation to childrens sports. I Simon Brownhill, Jo Warin & Inga Wernersson (red.), *Men, masculinities and teaching in early childhood education*. London and New York: Routledge.
- James, Allison & Prout, Alan (red.). (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer.
- Jenkins, Henry (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: NYU press.
- Johansson, Barbro (2005). *Barn i konsumtionssamhället*. Falun: Nordsteds Akademiska Förlag.
- Johansson, Thomas & Hammarén, Nils (2011). The art of choosing the right tram: Schooling, segregation and youth culture. *Acta Sociologica*, 54(1), 45-59.
- Johansson, Thomas, Lindgren, Simon & Hellman, Anette (2013). *Nya uppväxtvillkor: samhälle och individ i förändring*. Stockholm: Liber förlag.
- Jonsson, Rickard (2007). *Blatte betyder kompis: Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm: Ordfront.
- Lee, Nick (2005). *Childhood and Human Value: development, separation and separability*. Maidenhead: Open University Press/McGraw Hill.
- Lunneblad, Johannes (2011). Identitet, kvalitet och realitet i en förortsskola. I Ove Sernhede (red.), *Förorten, skolan och ungdomskulturen. Reproduktionen av marginalitet och ungas informella lärande*. Göteborg: Daidalos.
- Nayak, Anoop (2003). 'Through children's eyes': childhood, place and the fear of crime. *Geoforum*, 34(3), 303-315.
- Nayak, Anoop & Kehily, Mary Jane (2013). *Gender, youth and culture: Global masculinities and femininities*. London: Palgrave Macmillan.
- Robertson, Roland (2012). Globalisation or glocalisation?. *Journal of International Communication*, 18(2), 191-208.

- Sernhede, Ove & Johansson, Thomas (red.). (2006). *Storstadens omvandlingar: Postindustrialism, globalisering och migration. Göteborg och Malmö*. Göteborg: Daidalos.
- Sernhede, Ove (2007). *Alienation is My Nation. Hip hop och unga mäns utanförskap i det Nya Sverige*. Stockholm: Ordfront.
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Sernhede, Ove (red.). (2011). *Förorten, skolan och ungdomskulturen. Reproduktionen av marginalitet och ungas informella lärande*. Göteborg: Daidalos.
- Sundhall, Jeanette (2012). *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wernersson, Inga (2009). *Genus i förskola och skola. Förändringar i policy, perspektiv och praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.